

Ressenya

Francesc Artal i Vidal

Polític, empresari, llicenciat en Dret (1896) i en Filosofia i Lletres (1897). Pertanyent a una família rural de Verges, ben aviat aflorà la seva vocació política: el 1896 presidia el Centre Escolar Catalanista i el 1899 era membre del Centre Nacional Català, junt amb Enric Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch, Narcís Verdaguer i Callís, Lluís Duran i Ventosa i altres destacats polítics i intel·lectuals. Quan es fundà la Lliga Regionalista el 1901, hi ingressà i el mateix any va sortir elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona, on va encetar una política de catalanització. Fou diputat al Congrés de Diputats de Madrid en diverses ocasions, i ministre de Foment (1918) i de Finances (1921) en els governs presidits per Antonio Maura. Va ser l'inventor i un dels màxims impulsors dels moviments Solidaritat Catalana (1906), i l'Assemblea de Parlamentaris (1917).

Com a polític, excel·lí pel caràcter de partit industrial i modern que va impregnar a la Lliga Regionalista, i per les seves idees sobre política econòmica, que va intentar dur a la pràctica, especialment en l'ordenació del sistema financer i la política monetària i en la resolució del greu problema de la construcció i l'endreçament de la xarxa ferroviària espanyola.

Com a empresari, des de la presidència de la societat multinacional CHADE (Compañía Hispano-Americana de Electricidad), fundada el 1920, va aconseguir acumular molts guanys en molt pocs anys, en

part per la conjuntura favorable que es va produir al final de la Primera Guerra Mundial i per trobar a l'Argentina en aquell moment unes autoritats locals fàcilment subornables. La companyia fou l'encarregada del subministrament d'electricitat a la ciutat de Buenos Aires, al Gran Buenos Aires (l'àrea metropolitana de la capital argentina) i a la ciutat de Rosario. Acabada la guerra 1914-18, els aliats vencedors amenaçaren d'expropiar, en concepte de reparacions de guerra, la companyia elèctrica alemanya DUEG. Dues companyies accionistes de la DUEG, AEG i SOFINA, més altres accionistes alemanys i alguns bancs espanyols, varen crear la CHADE com a empresa espanyola, per tant pertanyent a un país neutral i fora de la cobdícia dels aliats. Cambó en fou primer el vicepresident, i després el president.

Va empènyer l'economia catalana al terreny internacional. Per exemple, es mostrà partidari que dirigents catalans formessin part dels consells d'administració de multinacionals estrangeres. Per a donar suport a les seves decisions, tant en el pla de la política econòmica com en l'estratègia empresarial i financera privada, va basar-se sempre en la formació d'equips d'experts en els temes sobre els quals havia de prendre decisions. Entre els que varen col·laborar amb ell, figuren Romà Perpinyà Grau, Joan Sardà Dexeus, Joan Ventosa i Calvell, Lluç Beltran Flórez, Josep Maria Tallada i Paulí, Miquel Vidal i Guardiola i Xavier Ribó (que era el cap de l'arxiu econòmic).

Durant la guerra de 1936-39 finançà el SIFNE (Servicio de Información de la Frontera del Noreste de España), organitzat per Bertran i Musitu per a donar suport als facciosos, però vist el tarannà antidemocràtic i incivilitzat que prenia el franquisme, preferí l'opció de restar exiliat a l'Argentina, on morí.

Durant la Primera Guerra Mundial i els primers anys que la segueixen, es mostrà partidari d'un cert intervencionisme de l'Estat per a regular sobre determinades matèries, especialment per a posar ordre en el

caos ferroviari, afavorir el transport marítim o per a donar suport a les exportacions (*L'acció de l'Estat i l'acció privada* (...) (1917). Li preocupà la situació creada per la Gran Guerra, perquè quan acabessin les hostilitats, els països bel·ligerants deixarien d'importar de cop (*L'acció privada en la vigorització de l'economia catalana* (1917)). Davant de la situació previsible de sobreproducció, quan les comandes dels països bel·ligerants baixessin de cop una vegada acabada la guerra, calia abaratir els costos de producció i estar ben disposats per al final de les hostilitats, amb una indústria més ben preparada per a fer front a les exportacions i al mercat interior en millors condicions de competitivitat. Tampoc va deixar de costat la política agrària. Va manifestar la necessitat de promoure l'associacionisme al camp i erradicar-lo de caciquisme; dirigir capitals vers els Pòsits i que el Banc d'Espanya pogués redescomptar els préstecs que efectuessin aquells; foment del crèdit agrari; la dessecació de les maresmes, estanys i aiguamolls; introduir les assegurances de collites; l'ús dels adobs químics; la utilització de laboratoris d'anàlisis; seguir polítiques d'emmagatzematge de mercaderies a l'espera de les pujades de preus.

A *Conferencia sobre la Política Económica de España* (1918) plantejà l'escassa autonomia de l'economia espanyola, ja que depenia en excés del capital estranger; la deficient preparació tècnica de la banca privada i el seu nivell baix de concentració; la situació del crèdit a la indústria i a l'exportació, que en general es concertava a un termini massa curt; la necessitat de protegir la construcció de vaixells mercants; i el problema dels ferrocarrils: de 1900 a 1917 l'augment del transport havia estat del 65% mentre que la xarxa ferroviària tan sols havia crescut en un 5%, la velocitat mitjana dels trens era molt baixa, les tarifes eren altes, mentre que els costos d'explotació eren, segons ell, els més alts del món.

Es manifestava contrari a les intervencions estatals que impediien el lliure desenvolupament de la llei de l'oferta i la demanda, i era contrari també als monopolis d'Estat (*Crisis económica e intervencionismo de Estado*

(1935)). El Cambó dels anys trenta, sempre d'acord amb el seu pensament arrel·ligat políticament a la dreta, va veure que l'Estat no tenia perquè mantenir preus i rendes al marge de les lleis del mercat i que, per altra banda, l'intervencionisme corria el perill que, un cop instal·lat, ja no tingués marxa enrere.

Havent plegat de ministre de Finances, va defensar a les Corts el que havia d'esdevenir l'aranzel de 1922, que segons ell era un aranzel ponderat, en el context d'un país, Espanya, en el que la indústria tanmateix tenia molt camp per córrer i que encara reclamava un cert grau de protecció.

El 1917 propicià la creació d'un banc industrial, alimentat financerament en un 80% a càrrec de l'Estat, destinat a donar crèdit a llarg termini a les empreses industrials. S'oposà a l'impost que el ministre Santiago Alba volia imposar sobre els beneficis extraordinaris obtinguts durant la Guerra 1914-18, quan allò que calia era pensar com col·locar la sobreproducció que s'esdevindria un cop arribada la pau.

En la seva opinió, Espanya tenia un problema molt greu: les companyies ferroviàries estaven en fallida, les explotacions no eren rendibles i, a més, els governs, a partir de 1868, havien donat prioritat, equivocadament, als ferrocarrils secundaris, anomenats també absurdament «estratègics», i havien menystingut la xarxa bàsica, insuficient per al volum de trànsit de passatgers i de mercaderies. Només la mineria i l'agricultura utilitzaven el transport ferroviari; les mercaderies industrials es transportaven en general per via marítima, o per terra amb camions o per carro. Si Espanya no reorganitzava radicalment la seva política ferroviària, mai podria esdevenir una economia potent. La seva fórmula consistia a posar en mans de l'Estat la planificació, contractació i transformació de totes les línies; la reestructuració i electrificació de les xarxes i les decisions en les tarifes; fer el rescat de les companyies en crisi i gestionades de forma ineficient, sanear-les i, tot seguit, decidir si el sistema de gestió, cas

per cas, havia de ser públic o privat. Les seves propostes estaven molt elaborades, i eren tècnicament ben fonamentades, com ho demostren els sis volums dels *Elementos para el estudio del problema ferroviario en España* (1918-1921).

Coneixia perfectament el sector bancari, car havia participat en la fundació de la societat Arnús Garí i havia tractat el tema de la banca catalana en el cicle de conferències organitzat per la Lliga Regionalista sobre *El pensament català davant del Conflicte Europeu* (1915). Per a ell, el sistema bancari era l'element regulador de la vida econòmica d'un país i era un instrument que feia augmentar la quantitat de diner en circulació, sempre que aquest correspongués al valor d'unes mercaderies i d'uns serveis creats realment pel sistema econòmic. A Espanya, però, hi havia un Banc que tenia el monopoli d'emissió (emetre bitllets era un tema complicat, perquè havia de tenir relació amb les transaccions derivades de l'activitat econòmica). Distingia entre el *diner surant*, que era el diner que s'havia de menester a curt termini, i el *diner sobrant*, provinent de l'estalvi i dels beneficis. Això li servia per a diferenciar entre la banca comercial que atreia el *diner surant* en forma de dipòsits, comptes corrents, i que feia descomptes, atorgava crèdits i préstecs; i la banca de negocis, que recollia el *diner sobrant* per a dedicar-lo a invertir-lo en empreses industrials, navilieres, emprèstits de l'Estat, corporacions públiques. Perquè el capital més les reserves d'un banc oferissin garantia suficient, havien de guardar una proporció amb el Passiu immediatament exigible, és a dir, amb la suma de dipòsits més els comptes corrents a la vista més els xecs acceptats. De l'anàlisi del comerç entre Catalunya amb Espanya i amb l'exterior, se'n desprenia que es generava un nivell d'estalvi important, però que no era gens aprofitat pel sistema bancari català. Segons ell, Catalunya exportava 1.300 milions de pessetes a la resta d'Espanya i n'importava entre 360 i 400 milions. A diferència de la resta d'Espanya, que venia productes poc elaborats, Catalunya havia hagut d'importar matèries primeres de l'estranger per a transformar-les. Un defecte: els empresaris venien sense emetre documents, i això els impedia

poder acudir al descompte. La situació de la banca catalana era de franca decadència: si el 1898 el capital dels bancs catalans superava els 200 milions de pessetes, a 31 de desembre de 1915 era de 63 milions. La causa de la crisi, la trobava en la competència, sobretot del Banco de España, que cal no oblidar que era un banc privat, i també de la banca estrangera. Va advocar per la creació d'una gran banca comercial autòctona.

Essent ministre de Finances, Cambó va tenir l'ocasió d'establir que hi hagués un banc, el Banco de España, que exercís la funció de banc central del sistema financer, de *banc de bancs*. El 1921 es va publicar la important *Ordenación bancaria de España*, que contenia els estudis previs al projecte de la nova Llei d'Ordenació Bancària. L'estudi comprenia els materials previs utilitzats, l'anàlisi de la història del banc d'emissió i de la situació de la banca privada i la legislació dels bancs d'emissió a vuit països, les conseqüències de la guerra del 1914-18 sobre els diferents sistemes bancaris, el desenvolupament del sistema i la política bancària, i les relacions entre l'economia d'un país i la banca d'emissió.

Quant a les qüestions monetàries, en primer lloc es preocupà per l'acumulació de moneda estrangera que es produí amb motiu del saldo positiu de la Balança Comercial durant la contesa mundial, car els països importadors pagaven amb la moneda pròpia o amb les dels altres països. Un Decret del ministre Alba va impedir adquirir títols estrangers amb les divises acumulades, i això va provocar-ne l'adquisició de forma clandestina, escapant a la tributació espanyola. Es creà un efecte pervers en caure les divises en mans dels especuladors, i l'especulació va desanimar l'emissió de títols industrials dins el mercat financer català. A *El problema de les monedes estrangeres* (1920) va proposar una solució imaginativa per a resoldre el problema provocat per l'allau de divises: crear un consorci de bancs, que a la vegada fundaria tres societats, cadascuna per a una divisa diferent, la lira, el franc francès i el marc alemany. Aquestes societats comprarien títols de cada país amb la divisa corresponent, i amb la mateixa

divisa emetrien títols propis (accions, bons, obligacions), pignorables per la banca i repignorables pel Banco de España. L'Actiu i el Passiu d'aquestes societats es formularien en la mateixa divisa, i d'aquesta forma s'aconseguiria donar circulació, dins d'un marc de solvència i de garantia i afavorint la industrialització, a un conjunt de monedes que d'altra forma es dedicarien a l'especulació incontrolada a curt termini.

A *La valoració de la pesseta* (1929) criticà la política monetària dirigida pel ministre José Calvo Sotelo durant la Dictadura de Primo de Rivera, perquè es va intervenir massa tard davant de la caiguda de la paritat de la pesseta. Sostenia que si la moneda es depreciava, pujaven els preus interiors, i que si el nivell dels preus interiors era superior al preu exterior de la moneda, els espanyols tendrien a comprar divises i a comprar a l'estranger, perquè en termes relatius els preus estrangers serien més avantatjosos. Cambó era absolutament contrari al Pressupost Extraordinari aprovat pel RDL del 9-7-1926, finançat amb endeutament, que havia de finir el 1936 i tornar a refundre's en el Pressupost Ordinari a partir de l'any següent, perquè no feia altra cosa que dissimular el dèficit i perquè moltes de les despeses que encabia no servien per a generar més ingressos.

El més interessant de *La valoració de la pesseta* és l'aportació teòrica que feia sobre els canvis monetaris (Annex XII), basant-se en la teoria de la paritat del nivell adquisitiu de Gutav Cassel, teoria que seria també seguida per Josep Maria Tallada. Per a Cambó, els canvis tendien a «*moure's paral·lelament amb les variacions de les paritats adquisitives de les monedes que serveixen de termes de comparació*» (p. 206), i les relacions entre els preus eren les que determinaven els moviments en els canvis. L'oferta i la demanda en els mercats interiors influïen en el valor internacional d'una moneda. Calia combatre les polítiques que només preni en consideració la Balança Comercial, fer l'enfocament en termes de Balança de Pagaments, i tenir en compte també l'acció dels factors psicològics en el comportament dels preus, els moviments de capitals cap a l'exterior i

sobre la mateixa especulació. Les monedes es relacionaven mesurant els seus poders respectius de compra.

Bibliografia de:

L'acció de l'Estat i l'acció privada en les indústries que tenen sobre-producció, Terrassa, 1917.

L'acció privada en la vigorització de l'Economia Catalana, Barcelona, 1917.

Conferencia sobre la Política Económica de España, pronunciada el dia 12 de novembre de 1918 en el «Círculo de la Unión Mercantil», Sociedad de Economía Nacional, Madrid, 1918.

Vuit mesos al Ministeri de Foment: ma gestió ministerial, Editorial Catalana, Barcelona, 1919.

El problema de les monedes estrangeres. Conferència sobre el tema: La moneda estrangera i el consorci de banca per a col·locar-la, Barcelona, 1920.

Elementos para el estudio del problema ferroviario en España, 6 vols, Madrid, 1918-1921.

El problema ferroviario en España, Barcelona, 1921.

Davant els problemes actuals, dins de *Dues conferències* [Francesc Cambó i Josep Puig i Cadafalch], Editorial Catalana, Barcelona, 1921.

Ordenación bancaria de España: antecedentes y elementos para el estudio del problema bancario español. Proyecto de Ley de (...) sobre régimen ulterior de la banca de emisión y de la banca privada, Madrid, 1921.

La crise économique anglaise, J. Solsona, Paris, 1924.

Visions d'Orient, 1924.

Crisis económica e intervencionismo de Estado, Conferencia pronunciada el dia 11 de abril de 1935, Madrid, 1935.

Política econòmica, Alpha, Barcelona, 1935.

Bibliografia sobre:

- Lliga Regionalista: *El pensament català davant del Conflite Europeu*, Barcelona, 1915.
- BAUSILI, Andrés: *Cambó y el desarrollo. Acontecer económico en su época y en el mundo contemporáneo*. Institución Cultural Española, Buenos Aires, 1975.
- CASASSAS i YMBERT, Jordi: *Francesc Cambó: el discurs polític del regeneracionisme català, dins de DDAA: El pensament polític català (del segle XVIII a mitjan segle XIX)*, a cura d'Albert Balcells, p. 205-247, Barcelona, 1988
- RIQUER i PERMANYER, Borja de: *L'últim Cambó (1936-1947): la dreta catalanista davant la guerra civil i el franquisme*, editorial Eumo, Barcelona, 1996.
- ALMENDROS MORCILLO, Alfons: *Francesc Cambó: la forja d'un policy maker*, Barcelona, 2000
- CABANA, Francesc: *Francesc Cambó: la banca i les finances*, dins de: DDAA: *El món de Cambó. Permanència i canvi en el seu 125è Aniversari*, Presentació de Miquel ROCA i JUNYENT, Pròleg de Jordi CASASSAS. p. 57-73, Barcelona, 2001
- ROCA, Francesc: *L'internacionalisme econòmic, l'instrument més eficaç del nacionalisme*, dins de: DDAA: *El món de Cambó. Permanència i canvi en el seu 125è Aniversari*. Presentació de Miquel ROCA i JUNYENT, Pròleg de Jordi CASASSAS, p. 339-350, Barcelona, 2001.
- RIQUER i PERMANYER, Borja de: *Francesc Cambó: entre la monarquia i la república (1930-1932); com les memòries s'acomoden a les circumstàncies polítiques*, editorial Base, Barcelona, 2007.
- ARTAL i VIDAL, Francesc: *Cambó i Batlle, Francesc*, dins de: *Diccionari d'Economistes Catalans*, Societat Catalana d'Economia, Barcelona, 2020, pp. 128-133.
- RIQUER i PERMANYER, Borja de: «Francesc Cambó. Un home amb moltes passions», dins de: *Vides catalanes que han fet història*, edicions 62, Barcelona, 2020., pp. 638-648.